

Az önök Dávidja és a mi Channingünk valódi és örökkévaló szövetségbe vannak egyesülve, s adja a mennyei Atya, hogy mi mindnyájan oly hívek legyünk, mint ők voltak az ő kedves fia a mi nagy vezérünk és igaz barátunk becses evangéliumához.

Teljes tisztelettel az önök testvére

Heywood H. János.

V.

Az E. K. Tanács jelentései.

1. Püspöki jelentés.

Méltóságos és főtisztelendő zsinati Főtanács!

Jóllehet a múlt évi egyh. Főtanács alkalmával alkotott házszabályokban a püspökség évi jelentése nincs felvéve, remélem, hogy annak én is helyet és sort kapok. Különben igyekezni fogok évi jelentésemet ez úttal a lehető rövidre szorítani azért is, mert zsinati gyűléseink főczélja nem annyira a zöld asztal melletti tanácskozás, mint inkább a vallásos életnek templomi ünnepélyességek általi elevenítése, s e tekintetben jelen zsinati gyűlésünk, mint egyszersmind korszakalkotó első püspökünk, Dávid Ferencz háromszázados emlékünnepélye kétszeres fontossággal s kiváló jelentőséggel bír. Adja Isten, hogy azt az ő emlékéhez méltóan ünnepelhesük meg. Legyenek e napok szent vallásunk iránti szeretetünknek, hitbuzgóságunknak és áldozatkészségünknek életadó forrásai:

1.) A belső emberek változását illetőleg múlt évi egyházi főtanácsunk óta:

a.) a lelkészi kar két új tagot nyert Györfi Ferencz és Máté Sándor atyafiak személyében, kik közül az első a papjelöltek közül Énlakára, a második az isk. mesterek sorából neveztetett ki lelkésznek H. Ujfaluba, honnan Török Sándor, lelkész afia S. Kőrispatakra rendeltetett.

b.) iskolamestereknek kinevezettek: Ferenczi Mózes H. Szt. Péterre, Tóth József Kőkösre, mindketten a kolozsvári főtanoda V. gymn. osztályából, Derzsi Gábor, okleveles néptanító H. Szent-Mártonba, Deák József vacantiában volt isk. mester Pipére, Márkos Albert, isk. mesteri segéd Tarcsafalvára, Továbbá Deák Mózes H. Szt. Péterről H. Ujfaluba, Gábor Dénes helyettesített isk. mester Muzsnába, és végre Szathmári Miklós, derzsi községi tanító ugyanoda isk. mesternek.

c.) nyugalmomba léptek: Péterfi József s. kőrispataki lelkész, és Kis István kökösi isk. mester afia.

d.) elhaltak: Radó Mózes énlaki lelkész, Gábor András derzsi, és Márkos Mózes isk. mester afiai.

e.) ürességben jelenleg sem lelkészi, sem isk. mesteri állomás nincs.

2.) Papi szigorlatot az 187^{8/9} isk. év végén ketten tettek, névszerint Vaska Béla dicséretes, és Tibáld József kielégítő eredménnyel, a kikkel ez idő szerint 8 papjelöltünk van.

Ezek közül az E. K. Tanács Varga Dénest, kolozsvári főtanodánk isk. főnökét s köztanítót a közelebről szerencsésen hazakerkezett Boros György helyébe Londonba küldeni határozta, angol atyánkifiai által továbbra is felajánlván e végre a már évek óta élvezett segélyt.

3.) Az anyakönyvi és népesedési kimutatások szerint egyházunkban 1878

A.) Kereszteltetett a.) fiu 911

b.) leány 948

együtt 1859 gyermek. Ebből házasságon

kivül született 172, a mi az összes szülötteknek 9%-a lévén, a mult évihez képest annyi javulást mutat, hogy akkor a házasságon kívül szülöttek száma 11% volt. A szülöttek száma 28-al kevesebb mint 1877-ben volt.

B.) Eskettetett a.) mentvényyel 206,

b.) hirdetéssel 276,

együtt 482 pár, 31 párral kevesebb

mint 1877-ben.

C.) Meghalt a.) férfinemből 879

b.) nőnemből 758

együtt 1637, 146-a kev mint 1877-ben.

A szülöttek száma a halo takét fölömulja 222-vel.

D.) Átállott hozzánk 137

„ tőlünk 32

e szerint 105-el több jött hozzánk, mint a mennyi tőlünk más vallásokra tért.

E.) Konfirmáltatott a.) fiu 404

b.) leány 455

együtt 859. Minthogy e rovat új, öss-

szehasonlítást az előző évvel nem lehet tenni.

F.) A lélekszám 1878-ban tesz	53,827
1877-ben volt	53,443

e szerint 378 szaporodás mutat-

kozik, a mi meglehetősen talál a születési megátállási többlettel.

Az iskolaköteleseket illető adatok az E. K. Tanács évi jelentése során terjesztetnek a Mlgs és Főt. Zsinati Főtanács eleibe.

4.) A püspöki jegyzőkönyv száma 1878-ról 492, mihez hozzáadva ugyanezen évről az E. K. Tanács útján elintézett 425 és a főpapi törvényszék útján elintézett 79 ügydarabot, a múlt évi ügydarabok száma 996.

5.) E száraz adatoknál, úgy vélem, érdekesebb lesz azon szellemi mozgalom, melyet jelezni kiváló örömemnek tartom. Már múlt évi jelentésemben érintettem volt, hogy esperes afiai útján lelkész atyánkfiait felhívtam arra, hogy ekklézsiáikat illetőleg a történeti és statisztikai adatokat összegyűjtve, irnának azokról egy kis ismertetést vagy monográfiát. Ezen felhívásomnak eredményeként szerencsés voltam már eddig Seps-Miklósvárkörből, árkosi, n. ajtai, kálnoki, sepsi-szt.-királyi, kilyéni, laborfalvi és kökösi. Kereszturkörből: kőrispataki, firtosváralyai és boldogasszonyfalvi. Maroskörből: ny. szt.mártoni s Ar-Tordakörből várfalvi ekklézsiáink ismeretetését megkapni illető lelkész afiai által összeállítva. Ker. Magvítő című folyóiratunkban is megjelent a sz. kereszturi ekklézia története néhai n. ajtai Kovács István hátrahagyott irataiból, továbbá alsó-siménfalvi ekklézsiánk története oda való lelkész Ürmösi Kálmán afiától, ki megelőzőleg már tarcsafalvi ekklézsiánk történetét is ismertette ugyancsak ezen folyóiratunkban. Örömmel jelzem e szellemi mozgalmat, mint egyháztörténelmünk megírásához nélkülözhetlen porszemeket. Ki és mikor fogja ezt a közohajnak megfelelőleg létesíteni? az Isten tudja, de kezdet nélkül a végre gondolni sem lehet. Én a kezdethez számítom ezen fennebb megnevezett ekklézsiák ismertetését is, melyeknek egy része nem rég érkezvén kezemhez, nem tudom megítélni, hogy mennyire felelnek meg a célnak, de nem kétlem, hogy azokban sok becses adat van. Mily szép lesz vala, ha jelen zsinati ünnepélyünkre valamennyi ekklézsiánk történetét bár így megírva, egy kötetben kiadhattuk volna. De erre az idő már rövid volt. Én is későn jöttem e gondolatra. Azonban jobb későn is, mint soha. Ugyanazért legyen szabad e helyen is felhívnom illető lelkész atyámfiat, a kik múlt évi felhívásomnak még nem tehetek eleget, ne mulasszák el ez irányban is

munkálni, s ez által közreműködni arra, hogy egyháztörténelmünk-
höz lassanként minél több anyagot összegyűjtsünk.

6.) Mult évi jelentésemben örömmel jegyeztem volt fel, mint a más vallásfelekezetekkel, jelesen protestáns testvéreinkkel való szívélyes viszony jelét a protestáns püspököknek 1877-ben Miskolczon történt barátságos találkozását, kilátásba helyezvén azt is, hogy az 1878-ik év folytán e találkozás Kolozsvárt ismétlődni fog, de e találkozást több nemű akadályok a mult évben megghiúsították s az idén sincs rá kilátás. Azonban szeretem hinni, hogy a leányzó nem halt meg csak alszik. Különben is a báró Baldácsi-féle alapítvány a testvériességnek egy oly kapcsa, melyet hiszem, hogy avagy csak a nagy emlékü alapító iránti hálából is tiszteletben fognak a protestáns egyházak mindig tartani.

7.) Még csak halottainkró kívánok megemlékezni. Egyházi tanácsosaink közül a mult egyh. fő anács óta elhunytak: Bányai Mózes, Nagy Lázár, Almási János, Tanka Sámuel, ar. tordaköri felügyelő gondnok és Magyar Mihály afiai, kiknek halála ismét megiritkította különben is gyér sorainkat. Legyen nevök kegyelettel megemlítve álta am e helyen. Utoljára hagytam, pedig legelől kell vala megemlitenem mindjárt mult évi főtanácsunk után 1878 sept. 9-én elhunyt Simén Domokos barátomat, kolozsvári főtanodánk és papnöveldénk derék és tudós tanárát és egyházunk főjegyzőjét. Az e hunyt ez utolsó minőségben folytonos betegeskedése miatt nem fejthette ki erejét és tehetségét, de annál több jelét adta azoknak a tanári székben, melyet nemcsak elfoglalt, hanem a szó legnemesebb értelmében be is töltött. Szorgalma, közügyszeretete, buzgósága és buzditási képessége mindnyájunk előtt tiszteltté tették őt, irói munkássága által pedig országosan elismert hűnevet szerzett vala magának. Halála annyival fájdalmasabb, mert élete legjobb szakában kelle őt elveszteni, midőn hosszas buvárlásainak és széles ismereteinek szellemi kincseivel mind nagyobb mérvben gazdagíthatá vala egyházunk theologiai irodalmát s általában a tudományt. Nyugodjék csendesen! Miután temetésén, végrendeletében kifejezett, de nekem tudomásomra csak később jutott óhajta szerint, nem jelenhettem meg, a baráti lélek őszinte fájdalmával mondok neki e sorokban egy utolsó Isten hozzádot, valamint nem kétlem, hogy zsinati gyűlésünk is egy fájdalmas sohajjal keresi fel Sz. Kereszturtól nem meszsze fekvő sirját. — Ezzel bezárom évi jelentésemet, Istennek áldását kérve zsinati főtanácsi gyűlésünkre.

2. Közigazgatási és tanügyi jelentés.

Az E. K. Tanács örömmel siet jelenteni, miszerint a Főt. és Mlgs. E. Főtanácsnak legutóbb tartott rendes közgyűlése óta nem fordultak elő oly események, melyek rendkívüli intézkedéseket igényeltek volna. ezért munkálkodásával a közigazgatás rendes keretében mozgott.

A Főt. Püspök ur arról értesülvén, hogy néhai Simén Domokos afia mult évi sept. 8-án Kadácsban elhalálozott, a kolozsvári tanári karral egyetértve intézkedett végtiszteletének méltóan leendő megadásáról, a mi megtörténvén, az E. K. Tanács megnyugvással vette tudomásul, hogy a kegyeletnek adója a kolozsvári főiskola és vallásfelekezetünk nevében, elhunyt tanárunk és főjegyzőnk sirjánál hozzánk és ő hozzá méltóan megadott; 137. – 1878 t. ü. szám alatt pedig intézkedett az üressé lett tanári állomás tárgyainak a tanerők közti kiosztásáról.

Azt a szívélyes viszonyt, mely kiválóan az újabb időben vallásfelekezetünk és angol meg amerikai hitrokaink között kifejlődött, az E. K. Tanács a jelen évben is iparkodott a maga részéről fentartani és ápolni; s kiváló örömeire szolgált midőn a brit és külföldi unitárius társulat titkárától f. évi mart. 30-án azt az öröndetes értesítést vette, hogy a társulat egy általunk küldendő ifju számára a szokásos évi 100 font segedelmet két évre újból megszavazta, valamint arról is, hogy akkor ott volt de jelenleg közöttünk levő Boros György ifju, angolhoni afiai teljes meglegedését és érdekeltségét bírja. Ez értesülésre az E. K. Tanács az ígért segedelem élvezésére kijelölte szentmihályi Varga Dénes kolozsvári iskolánk az időszerinti főnökét, jóreménységű papjelöltet, a ki a mult tanév végével a kolozsv. tud. egyetemenél a tanári alapvizsgát letette.

Kolozsvári iskolánk egyik jóltevője amerikai Richmond Anna afiával való szellemi összeköttetésnek levelezés általi fentartását illető tanár afia szabadságoltatása okán a főt. püspök ur sziveskedett magára vállalni.

Az E. K. Tanács vallásfelekezetünk hagyományos polgári és alattvalói hűségéhez képest kedves kötelességének ismerte Ő cs. és apostoli Felségeink, királyunk és királynénk ezüst menyegzőjük ötletéből feliratilag nyilvánítani vallásfelekezetünk örömét és háláját, amit Ő Felségeik szivesen fogadtak. Urunk és királyunk

Ő Felsege kegyelmes jó indulatát tapasztalta az E. T. Tanács abban is, hogy teremti ekklézsiánknak roskadozó temploma kiigazítására magán pénztárából legkegyelmesebben 100 forintot kegyeskedett adatni.

A közelebbről tartott rendkívüli E. Főtanács alkalmával a b. Baldácsi protestans alapítványt kezelő bizottmány jelentése nyómán részletes értesítést közölt az E. K. Tanács ez ügy állásáról körü hatóságainknak; a rendkívülig tartott E. Főtanácsunk teljes készséggel adta meg a bizottmánynak a felhatalmazást arra, hogy az alapítvány terhére 100,000 frt törlesztési kölcsönt vegyen fel; mely pénzmivelet által egyfelől az alapítvány lón megmentve minden fenyegető perekétől, másfelől biztosítás szereztetett az iránt, hogy legfelyebb 7 év mulva az alapítvány használata megkezdődik, melynek áldásai első sorban szegényebb ekklézsiáink és szegényesebben javadalmazott belső ember afia segedelmezésére szolgálndnak.

A Dunán túli ev. ref. testvér egyházkerület E. K. Tanácsunkhoz is megküldött köriratában azt hozta ajánlatba, hogy ez alapítványt kezelő bizottság végleges szervezésére tervet készíteni egy negyvennégy tagból álló bizottmány küldessék ki a lehető rövid idő alatt. Az E. K. Tanács maga részéről is szükségesnek ismerte, hogy az alapítvány életbe lépte előtt kezelésének és használatának módozatai megállittassanak és szabályoztassanak; de az indítványozó testvér egyház kerület ajánlatát egyfelől korainak találta, másfelől kifejezte azon vélekedését, hogy ily népes bizottmány a mellett, hogy sok költségbe kerülne, éppen nagyságánál fogva nehézkesen munkálkodhatnék s éppen ezért azt tartja célravezetőnek, hogy az alapítvány használatát és kezelését rendező szerves szabályzatra a tervezetet megkészíteni egyedül az alapítványt jelenleg kezelő bizottmány a legilletékesebb, mint a mely eddigi éppen oly szakavatott mint buzgó eljárásával a tulajdonos egyházkerületek teljes bizalmát és háláját kiérdemelte, és a mely maga és egyes tagjai az alapítvánnyal, annak állagával, az arra vonatkozó viszonyokkal s magának a kedves emlékü alapítónak célzataival legismeretesebb. Az E. K. Tanács ezen vélekedését köriratilag tudomásukra hozta a tulajdonos testvér egyházkerületeknek és a kezelő bizottságnak.

Különben a kezelő bizottmány a maga eljárásáról, tetteiről jegyzőkönyvének közlése mellett mindig teljes készséggel értesíti az E. K. Tanácsot; a közpénztárunkból ez alapítvány érdekében tett előlegezések kamatostól megtérítették.

Mig a Baldácsi alapítvány teljes meggyőződésünk szerint hivatta van már a közel jövőben áldásos hatást gyakorolni egész vallásfelekezetünkre; nem kevésbé áldásos leend különösen a belső emberi és tanári állomások emelésére keblí nyugdíj intézetünk; a melynek kezeléséhez szükséges könyveket a főt. püspök ur becses közremunkálásával az E. K. Tanács mind beállította.

Ezen pénztárt az ügy iránti buzgalomból díj nélkül nagy pontossággal kezelő pénztárnok Jánosi Gergely afa jelentése szerint a nyugdíj intézeti alap f. évi július 31-éni állása a következő:

Folyó pénz a takarékpénztárban elhelyezve	3359 frt 26 kr.
Vasuti kölcsönkötvényben	2400 „ — „
Urbéri és szőlő-dézma váltásági kötvényekben	520 „ — „
együtt	<u>6279 frt 26 kr.</u>

Midőn ezt az E. K. Tanács örömmel jelenti a Mlgs. és Főt. Zsinati Főtanácsnak, nem titkolhatja el a feletti sajnálkozását, hogy ezen nagy jelentőségű közügyünket körüli hatóságaink nem intézik mindenütt méltó buzgalommal és pontossággal, minek bizonyítéka az, hogy a körökből az ekklezsiák által fizetendő évi illetékekből az 1878. év utolsó napjáig hátralékban van 285 frt 50 kr.

Belső ember afaítól 387 frt 50 kr.

Esketési díjakból a Sepsi Miklósvári kör kivételével, honnan e czímen befolyandók befolytak

98 frt 50 kr.	
együtt	<u>771 frt 50 kr.</u>

Ezek a hátralékok lényegesen gátolván a nyugdíj alap ohajtott gyarapodását, az E. K. Tanács megtette intézkedéseit, hogy a hátralékban levő összegek miként a multa nézve, ugy jövőben is pontosan befolyanak, szigorubb eszközök alkalmazásával is.

Az esperesi évi vizsgákat egyes ekklezsiáink létezése és gyarapodása egyik biztositékának; a vizsgálatokról szóló jegyzőkönyveket egyes ekklezsiáink élete tükrének tartván, az E. K. Tanács az ekklezsiák életének és munkásságának nyilvántartásáért kiváló gondot fordított az esperesi vizsgálatokról szóló jegyzőkönyvek megvizsgálására. Örömmel jelentheti az E. K. Tanács, miszerint egyes ekklezsiáink erkölcsi élete, vagyoni állása nem csökkent, sőt gyarapodás vehető észre. A nyári templom utáni tanítás több helyen elhanyagoltatott ugyan, s általában némileg lazult; az E. K. Tanács azon meggyőződésben, hogy ez ősi intézményünk egyik tényező arra, hogy hitfeleink, különösen az iskolából kikerült felserdült ifjuság a vallásban gyakoroltassék, a vallásos és erkölcsös élet ösvényén vezet-

tessék, melegen ajánlja annak buzgósággal és a lehető legnagyobb hatással leendő gyakorlását jelenlevő esperes és pap afiai figyelmébe, hivatkozván angolhoni afiai példájára, kiknél a mély vallásos érzés a tevékeny vallásos élet kiváló tenyészdeje és fejlesztője a vasárnapi iskola és a vasárnapi vallásos tanítás.

A vallás és az egyház iránti vonzalom némi lazulásának a presbyteriumok lanygulásának tulajdonítható, hogy belső ember afiai javadalmi nem mindenütt folynak be kellő pontossággal és kellő mértékben, sőt több helyen volt kénytelen az esperesi vizsgáló szék a polgári hatósághoz folyamodni azok felhajtása iránt; e tekintetben örvendetes jelenség Torda-Aranyos kör, hol csak nagyon kevés esetben látta szükségét a vizsgáló szék az ekkleziási hatóságot e tekintetbeni kötelességére figyelmeztetni.

Általános volt a panasz, hogy egyes ekkleziáink pénzei rosszul kezeltetnek; ma is hallunk ez irányban panaszt; az 1878-dik évben tartott esperesi vizsgálatokról szóló jegyzőkönyvek nyomán örömmel győződött meg az E. K. Tanács, hogy a panasz alapja évről évre gyöngül az által, hogy a pénz-vagyon kezelése mindenütt javul; a pénz- vagyont gyarapszik.

Az E. K. Tanács vonatkozó intézkedései közül azt, hogy a kötelevek mellett álló tőkék biztosíttassanak, a kötelevek minőségei nyilván tartassanak, a hiányosak újjal cseréltessenek, kezdik foganatba venni, a miben a többiek között, marosköri hatóságunk kiváló gondnal fáradozik. Az a szokás, hogy a befolyjni kellett, de tényleg bé nem folyt bevéndők a számadók terhére bevetteknek jegyeztessenek, az E. K. Tanács intézkedésére megy ki a szokásból; intézkedett az E. K. Tanács, hogy a kamatok új kölcsönök képpen az adósokon ne halmoztassanak, hogy ezek fizető képessége ki ne merítették; ez intézkedés nyomán a kamatok tényleg pontosabban kezdenek befolyjni; a kimutatásokban a kamathátralékok jeleztetnek, mindenen felett pedig a kamatláb szállítattott.

Az ekkleziáiak jövedelmeinek tetemes része fordított építkezésekre, épületek fentartására; 10 ekkleziában voltak nagyobbszerű építkezések és újítások; ezek közül háromban új szép papi lakok építettek, kettőben tanítói lakok és iskolaházak, a többiekben inkább a templomokon és tornyokon tétettek építkezések.

Építkezéseik és rendes kiadásaik fedezése mellett az ekkleziáiak az 1878. évben is csak bevétel és kiadási különzetben 9739

frt. 74 kr. pénztári maradékot, tehát tőkegyarapodást eszközöltek; melyben nincsenek leszámítva a korábbi évekből befolyjni kellett liquidumok, be nem folyt, hátralékban levő kamatok és egyéb be nem folyt beveendők.

A kolozs-dobokai körön kívüli más hét körben levő ekklézsiáink összes pénzvagyona az 1878 év végével 161,840 frt 8 kr.

Magtárak gabonában 12,852 véka,
pénzben 3,818 frt. 60 kr.

Kétségkívül szép összeg, örvendetes és biztató jelenség, de tagadhatatlan, van e szép képnek komor háttere, mely ha nem is aggodalomra, minden esetre megfontolásra nyújt alkalmat és okot.

Ugyanis, ha a Torda-Aranyos körben feltüntetett 62,102 frt. 96 kr. tőkéből levonjuk a toroczkai, toroczkó-szentgyörgyi és pár a körbeli ekklézsiáinknak értékpapirokban álló tőkéit, melyek az állam hitelén fekszenek, s ha számításba vesszük is, hogy azon körüli pár ekklézsiánk birtokába jutott községi korcsoma-regale jelen jövedelmének a kimutatásban tényleges vagyonul vétetett fel 6%-os tőkéje, mégis, kivált verespataki meg abrudbányai ekklézsiáinknak tőkéit valamint a magtárak fennebb jelzett gabonabeli és pénzösszegét egyesítve, bátran 150 ezer forintra tehetjük azt az összeget, mely ekklézsiáink összegével szemben az ekklézsiák egyes tagjait — ugyanannyi hitbéli afiait terheli; mely terü annál súlyosabb, mert az E. K. Tanács határozata ellenére több helyt áll meg, hogy az adósok a megállított 8%-on feljül 10, sőt magasabb százalékat is fizetnek; tagadhatatlanul ezen gyors tőkenövekedés az ekklézsiák javára történik, és a fizetett kamatokat úgy lehet tekinteni, mint az ekklézsiák javára tett áldozatokat; de ezen áldozatot, ha annak is vesszük hitbéli afiainak kölcsönre szorult — tehát szegényebb osztálya hordozza — akarva nem akarva — tisztán beszélve kénytelenítve, miért azon hitbéli afiai az ekklézsiákban megannyi uzsorást tekintenek, a mi a vallás és különösen az egyes ekklézsiák ügyeihez való vonzalmat és ragaszkodást tetemesen csökkenti; ezért méltán helyeselhető a Torda-Aranyos körben legutóbb tartott esperesi vizsgálat azon határozata, mely szerint az ekklézsiái hatóságokat oda utasította, hogy forgó tőkéiket takarékpénztárilag kezeljék vagy értékpapirokba helyezték, de csökkenti az adóssággal nem terheltekben is a buzgalmat a tőkében való bizakodás, a miből magyarázható azon egyre gyakoribb jelenség, hogy egyes

ekkléziáink hivei a kepefzetés alól menekülni iparkodnak; s az egyház ügye nem kezd a hiveknek szívöken feküdni.

Vallásfelekezetünk keblében ugyanis az egyetlen alkalom, midőn a hivek előtt az ekkléziáknak egyenesen áldozni, adózni alkalom nyílik, az uri vacsora vételkori alkalmakkal a perselyekbe való áldozat. Az irt 7 körben összesen 504 frt. 80 kr. gyült be e czimen; fejenként alig egy krajczár, minden esetre csekély összeg; s ha bár nem is tekintheti az E. K. Tanács ezt egyenesen a vallásos buzgóság mértékének, de azon gyanut kelti, hogy az ekkléziák vagyoniukbani bizakodásának és azon hitének, hogy a hivek a kamatokban eléggé teljesítik ez iránti kötelességöket van ebben befolyása. Innen magyarázható, hogy az 1719 frt. csekély tőkével bíró, különben sem népes Felső-Fejér körben csak 5 frttal gyült be kevesebb perselypénz, mint a 34 ezer frttal bíró sokkal népesebb Sepsi-Miklósvár körben, s a 4174 frt tőkével bíró Küküllő körben 16 frt 26 krrel több perselypénz gyült be, mint a 28,729 frttal bíró sokkal népesebb Maros körben.

Az ekkléziák pénzügye jelentőségénél fogva méltán igényli mindnyájunk figyelmét.

Tudomására jövéen az E. K. T. Tanácsnak, hogy vasutaknál egyes hiveink vannak alkalmazásban, kik maguk és családjaik semmi vallásos oktatásban nem részesülnek, s az előforduló vallásos gyakorlatokban más felekezetü és nemzetiségü papok útján részesülnek; az E. K. Tanács megkezdette esperes afia útján az ily szétosztórtan lakó hitfeleink számáról és tartózkodási helyéről jegyzéket készíteni, a czélból, hogy ha lehetséges eszközölje, hogy az ilyenek vallásos oktatásban részesüljenek s a családjaikban előforduló vallásos gyakorlatok papjaink által tétessenek meg.

Küküllő kör által kifejezett azon nézet, hogy vándor papságot szervezzünk az ily tények által: egyre indokoltabbá válik, de alap hiányában még lehetetlen.

Vallásfelekezetünk kebelében, az ekkléziákban béke uralkodott; öt eset volt, midőn hallgatók pap vagy mester afiai ellen panaszt emeltek; a kifejlett egyenelelnekedési esetek közül hármát sikerült az E. K. Tanácsnak ohajtá-ához képest körü hatóságaink névszerint illető felügye ő gondnok afia közbejárásával békésen elintézni és az egyenelelnekedő feleket megnyugtadni; egy ügy újabb fölelevenítés okán tárgyalás alatt áll; egy esetben, midőn egyik ekkléziánk létele lett kérdésessé, az E. K. Tanács azon kellemetlen

kötelességet volt kénytelen gyakorolni, hogy illető pap afiát közigazgatási uton ideiglenesen, lehető alkalmaztatásáig tisztességes nyugalomba bocsátotta.

A legutóbb tartott E. K. Tanács által elintézés végett az E. K. Tanácsra bízott közigazgatási ügyeket az E. K. Tanács elintézte, azonban a passio szövegének és dallamának; valamint a papszenteleési módozatok reformálása, és az úri imának úri szent vacsorák vételekor hányszor leendő mondására tett indítványokra a köri közgyűlések vélekedései csak július hóban érkezvén be, s azokat az E. K. Tanács megvizsgálás és véleményes jelentés tétel végett a főt. püspök urnak átadván, azok elintézése ez uttal még függőben marad.

Jakab Elek afia beküldvén Dávid Ferencz emléke czimű könyvét, melyet az E. Főtanács 13.—1877. sz. alatti határozatához képest irt és adott ki, az E. K. Tanács kiváló örömmel fogadta, mert az 1877. évi Főtanács azon forró ohajtását, hogy Dávid Ferenczünknek a mai napon egy hozzá méltó szellemi emlék emeltessék megvalósulva látja. A fenn jelzett E. Főtanácsi határozat 4-ik pontja értelmében Jakab Elek afiának adandó 400 frt. tiszteletdíjnak kiadatását elrendelte, valamint azt is, hogy 50 teljes példánynak ára 125 forintban a példányok beszolgáltatásával hasonlóan kifizetessék; ezen példányokat a határozat szerint csak elajándékozni, de elárusítani nem lehet; azokról később fog az E. K. Tanács a határozat értelmében intézkedni. Az E. K. Tanács a maga részéről meg van győződve, hogy a Mélt. és Főt. Zs. F. Tanács, valamint ügyünk iránt melegen érző egyes afiai teljes készséggel fogják méltányolni Jakab Elek afiának azt a lankadatlan buzgalmát, mely szerint nemcsak terhes és szakavatott munkásságot, de jelentékeny anyagi áldozatot és befektetést igénylő művével ez emlékezetes napon valásfelekezetünk örömét fokozni, e nap díszét emelni sietett.

Fordulván elé esetek, hogy polgári közigazgatási hatóságok köri egyházi hatóságaink kikerülésével falusi népiskoláinkat illetőleg inézkedtek, sőt némely egyh. hatóságaink megyei polgári közigazgatási hatóságok intézkedéseit végre is hajtották, az E. K. Tanács azon okon, mert ily módon a közigazgatás rendje megzavartatik s mert a polgári közigazgatási hatóságok intézkedései könnyen ellenkezhetnének az E. K. Tanácsnak vallásfelekezetünk önkormányzati jogán alapuló intézkedéseivel s álláspontjával, s mert a jelzett iskolák ügyét így nem lehet nyilván tartani, az megrendelte köri

hatóságainknak, hogyha polgári közigazgatási hatóságoktól iskolákra vonatkozó megtalálásokat kapnak, a megtaláló hatóságoknak írják meg, hogy megtalálásaikkal forduljanak az E. K. Tanácshoz.

Az országos nyugdíj-intézet felállításával több rendbeli vitás kérdések fordultak elé; a közoktatási kormányhoz több versben tett feliratai után ez ügy 33,375—1878 számú közoktatási kormányi rendelet által véglegesen elintéztetett, mely szerint meglévő iskoláink tanítói az országos törvény értelmében kötelesek az intézetnek tagjai lenni; ellenben azon pap afiai, kik egyszersmind iskolatanítók is, a nyugdíj intézetbe való lépésről felmentettek, valamint azon ekklezsiáink is, melyekben nincs iskolatanító, hanem a papok egyszersmind tanítók is, a mit a többi protestáns felekezetek, csak az idézett kormányi rendelet kibocsátása után igyekeznek kieszközölni.

Fordulván azonban eset elé, hogy ily afiától mégis fel akarták az illető pénzügyi hatóságok az évi illetéket venni, az E. K. Tanács felirt a közoktatási kormányhoz, hogy az illető hatóságokhoz jelzett rendeletéhez képest tegyen intézkedést, hogy ily pap afiai és ekklezsiáink ne zaklattassanak.

A polgári közigazgatási hatóságok egyenesen több esetben felterjesztései nyomán a közigazgatási kormánytól jeleztettek több falusi népiskoláink hiányai; az E. K. Tanács intézkedett köri hatóságainkhoz a hiányok lehető pótlása eszközzéséről; másfelől f. évi ápril 27-ről 55. szám alatt a közokt. kormányhoz azon iskoláink ügyében részletes felterjesztést tett, melyben felfejtette, miszerint maga részéről nem tartja lényeges fogyatkozásnak, sok oly dolgot, melyek fogyatkozásokul és hiányokul jeleztettek, hogy például több iskolának nincs deczkázott, hanem csak tapasztos padolata, hogy veteményes kertei és gazdasági mintahelyei nincsenek; ellenben ohaj tandónak jelezte a faiskolák állítását, a mit köri hatóságaink magok is szükségesnek ismervén, azok szerzésében és beállításában mutatnak is némi igyekezetet.

A faiskolák állításának ügyét melegen ajánlja most is az E. K. Tanács a Mlgs. zsinati Főtanács és köri hatóságaink figyelmébe; valódi örömeire szolgált az E. K. Tanácsnak, midőn két ekklezsiánk számadásaiból látta, hogy azon ekklezsiáknak a faiskolából bevétele volt.

Feliratában felfejtette az E. K. Tanács, miszerint a maga részéről azt sem tartja hiánynak, hogy falusi iskoláinkban nem foly-

tattatnak iparágak, minthogy ezek nem illeszthetők bé és nem tartoznak népiskoláink munkálkodásának keretébe.

A lefolyt évben is több ekkleziáink iskolája helyett állítottott községi vagy állami iskola, jelesen Torda-Aranyos körben, honnan e tekintetben némi kellemetlenségek és bajok jeleztettek, a meny nyiben a községi iskolák beállítása és életbeléptetésével különösen pénzügyi nehézségek fordultak elé; ezek azonban illető iskoláinkra zavaró hatással nem lehetnek, az E. K. Tanács csak addig engedvén meg ekkleziáinknak, hogy isko'áikat megszüntessék, míg a községi vagy állami iskola áll; mihelyt ez megszűnik, az ekkleziák iskolája azonnal megkezdi munkálkodását. Éppen ezért s egyéb tekintetből melegen ajánlja az E. K. Tanács köri hatóságaink figyelmébe, hogy községi meg állami népiskolák állításánál igyekezzenek oda hatni, hogy iskolatanítóink a jelzett iskolákban tanítókul alkalmaztassanak.

Azt a szerződést, melyet a Mlgs és Főt. E. Főtanács 23—1878 számú végzése szerint, tordai iskolánkat ille'őleg az állami közokt. kormánnyal kötött és a maga részéről elfogadott és megerősített, a közokt. kormány is elfogadta és megerősítette s annak nyomán a közel mult 187⁸/₉ tanév kezdetével életbe is lépett, a szerződésben megjelelt lak- és tanhelyiségek, tanszerek és eszközök leltár mellett átadattak.

Az E. K. Tanács kötelességének ismerte ez iskolánk működését nyilván tartani, e célból a vizsgákra mindig biztosokat küldött; a beérkezett értesítésekből azt látván az E. K. Tanács, hogy az államkormány ez iskola mellé a maga részéről kinevezett tanítók között nem alkalmaz tanítót is alkalmazott, ezért f. évi aug. 17-én 98. szám alatt meghatározta, hogy ezen körülménynek a közoktatási kormány tudomására hozatala mellett kéressék meg a közokt. ministerium, hogy a tordai közös iskola mellé a maga részéről is minden tekintetben annyira alkalmas és semmi tekintetben kifogás alá nem jöhető tanítókat alkalmazzon, mint a milyenek azon tanár afiai, kik vallásfelekezetünk részéről alkalmazva vannak.

Tudomására jövéen az E. K. Tanács annak, hogy a beállított I. és II. vegyes osztályokban igen sok féle tantárgyal vannak elhalmazva a növendékek: fennebb jelzett szám alatt felhivta tordai iskolánk igazgatóságát, hogy a polgári iskolák tantervének oly megállítást eszközölje, mely a szerződés VII. és VIII. pontjaival összhangzásban legyen, s az osztályokban éppen ezek szerint a gymna-

siumi tantárgyak kellő kiterjedésben taníttassanak annyival inkább, mert a beállított I. és II. oszt. összes növendékei közül csak három növendék nem tanult latin nyelvet; tehát ezen osztályok gymnasiumi osztályoknak is tekintendők.

E jelentés rendén eléterjesztett intézkedések bővebben megtekinthetők az E. K. Tanács vonatkozó jegyzőkönyveiben.

3. Pénzügyi jelentés.

Pénzügyi jelentésünk rendén a következő fontosabb ügyekre és mozzanatokra szoritkozunk:

a.) a mi a mult évi jelentés alkalmával reménynek mutatkozott, a Sándor Mózes-féle hagyaték megnyerését ma már ténynek mondhatjuk. Az E. K. Tanácsnak idei június 15-ki ülésében jogügyész Molnár Sándor afia bejelentette, hogy a néhai Sándor Mózes hagyatéka iránt folytatott perben mindhárom bíróságnak kedvező ítélete ellen alperesek részéről beadott semmiségi panaszt a kir. Curia mint semmitő szék elvetette s így a hagyaték kolozsvári főtanodánk részére jogérvényesen ki van ítélve. E jogérvényes ítélettel egy 30 éven át tartott jogbitorlás lett megszüntetve s egy nemes czélu hagyomány rendeltetésének átadva. Mire becslhető a hagyomány anyagi értéke, biztosan meg nem mondható mindaddig, míg a birói átadás s az E. K. Tanács által elrendelt leltározás meg nem történt. Annyit jelezhetünk, hogy áll Körösbányán egy a piac szebb részén fekvő, kőből épült, cseréppel fedett, de rongált házból, s mintegy 20 hold külső fekvőségből. De már az nagy nyereség, hogy vallásközönségünk megszabadult egy hosszas per megújult kiadásaitól.

Elvégre a Lőrinczi-féle hagyományról is jelenthetjük, hogy befizettetett. Már a mult évi Főtanács idején beadta ugyan egyik kezelő biztos Fekete Pál aa. az irt hagyományról számadását a kezelés egész idejéről, mindazáltal e számadás megvizsgálás és határozás tárgyát csak a jelen év folytán képezhette, midőn a számadás egyes tételeit tanusító okmányok 71. p. sz. alá beadattak. Ekkor az E. K. Tanács és a másik egyenlő örökös t. i. a kolozsvári ekklezsiánk által kiküldött vegyes bizottság mind a számadást megvizsgálta, mind pedig ennek alapján a hagyomány pénzbeli összegét megállítván, a két hagyományozott testület közt az osztályt megcsinálta s ezt jóváhagyás végett jelentés mellett az E. K. Tanács és ekklezsia elé terjesztette. A hagyományösszeg tiz évi gyarapodással jelen évi

jul. 1-ső napján 15,796 frt. 29 kr. midőn a közpénztárnak jutott 7898 frt. 14 $\frac{1}{3}$ kr. Most már tehát a Lőrinczi-féle hagyomány méltán szolgálhat egyik alapjául évi költségvetésünknek. A E. K. Tanács a n. kegyeshagyományozó emlékének kegyeletben tartása mellett a Lőrinczi Mihály sirja fölé egy díszes sirkő felállítását rendelte el. (103. 119—1879. p. sz. a.) s egyuttal a gondos kezelésért is köszönetet szavazott Fekete Pál és a már fájdalom néhai Magyar Mihály afainak.

Az 1876. évi árkosi zsinaton hagyományként bejelentetett, később életjáradéki szerződés mellett birtokba vett s a sepsi. szt. királyi ekklának árverésen eladott s. szt. királyi Bagoly-féle birtok ára ez év folytán teljesen befizettetett, sőt az eladott ingóknak is egy része. E hagyomány 4000 frtig tőkésítésre levén rendeltetve, tehát a begyűlt pénz takarékpénztárilag kezeletik.

Szintigy takarékpénztárba helyeztetik azon évi 1000 frt. haszonbéri összeg, melyet az állam a tordai iskoláért már is fizetett az 1878-ban kötött szerződés értelmében.

Megfizette az állam az országos költségvetés rendén megszávozott államsegélyt is 1879-re 4750 frtban, még pedig ez uttal bélyegmentes nyugtára. Az E. K. Tanács ezzel szemben az 1878 évi államsegély felhasználásáról számadását az illető ministeriumhoz felküldötte, a jelen évi segély felhasználására vonatkozó javaslatát pedig a Főtanács eleibe hozta. A ministerium a felküldött számadást már jóvá is hagyta, de reményli az E. K. Tanács, hogy a Főtanács is jóváhagyó tudásul veszi azon 400 frt előlegezést, melyet a E. K. Tanács a sz. kereszturi templom kiigazítására a jelen évi államsegélyből előlegesen utalványozott és már kiadott.

A jegyzőkönyvnek több pontja, de különösen a jogügyész évnegyedes jelentései bizonyítják, hogy ez év alatt is sok oly tőke és kamatbeli követelés folyt be, melyek legalább részben elveszetteknek voltak tekinthetők, némelyik önkénytesen, fájdalom, a nagyobb rész a jogügyész erélye és lankadatlan buzgalma következtében.

Valamennyi befizetés között legszebb jelenség a kis-solymosi ekklézsiáé. Nem követelte a E. K. Tanács s mégis fizette az 1857-ben elvállalt 600 pfrt tőke tartozását. Vajha így cselekednének a többi tehetősb ekklézsiák is s ez által elősegítnék culturalis feladatainkat. Nevezett ekkla tudunkkal lassanként gyűjtögette filléreit e célra újabb bizonyosságul annak, hogy a kitartó áldozatkészség parányi erővel is szép dolgot mivelhet.

A mult évi Főtanács 44. sz. alatt elrendelvén magyar vasúti kölcsönkötvények vásárlását is, e rendeletnek megfelelőleg az E. K. Tanács a különböző alapokhoz befizetett tőkepénzekből vagy tőkésítésre rendelt pénzekből több mint 15 ezer frt értékű vasúti kölcsönkötvényt vásároltatott és pedig oly előnyösen, hogy a kilátásba helyezett 6% kamat aranyban valósággal be is jött. S midőn jelen év folytán, a magyar hitel emelkedésével, látta az E. K. Tanács, hogy nagy számban levő s kisorsolás alá későn jövő urbéri papirainkból 82% beváltással előnyös vásárt lehet csinálni, 15 ezer frt. névértékű papir eladatott és a pénzt 6% kamat mellett a kolozsvári pénzügyhatóságnál elhelyeztetett. Kamatban ez úttal nem nagy ugyan a nyereség, de remélhető, hogy adandó alkalommal más értékpapirokban való elhelyezéssel jelentékenyebb lesz a haszon. Kár nincs semmi esetre, sőt a vásárolt vasúti kötvényeknél már is jelentékeny börzei áremelkedés mutatkozik.

Ugyancsak a mult évi Főtanács 45. szám alatt a tandíjak föl-emelését főiskolánkban a nem unitárius aloszt. tanulóknál meghatározván, ez az iskolai jövedelmekben mintegy 200 frt gyarapodást eredményezett.

Azonban daczára a jelzett több oldalú gyarapodásnak, daczára annak, hogy alaptőkénk értékpapirok kisorsolása által is gyarapodtak, költségvetésünk még most is hiánnyal kerül a Főtanács eleibe, még mindig áldoznunk kell az oly régen várt szebb jövő érdekében. Kétségtelenül biztatólag hat sokakra azon tényállás, hogy bár eddigi költségvetéseink is többnyire hiányt jeleztek, mégis visszacsés nem, sőt évről évre haladás volt észlelhető mind anyagi, mind szellemi viszonyainkban. E tényállás bizonyos, sőt elvitázhatlan, s talán nem helytelen ennek okát — főleg az emlékezetes, népes zsinati gyülekezetben — említeni annyival inkább, mert alkalmul szolgál egyúttal a hálaérzelemnek is ismételt kifejezésére. Ennek oka Isten segedelme, saját erőnk kifejtése mellett ott van a nemes angol és amerikai hitrokonok áldozó szeretetében. Angol hitrokonink a mellett hogy hozzájok küldött ifjaink oktatása által szellemi tőkénket gyarapítják, pénzbeli segélyeikkel sem maradtak el. Paget hitrokonunk útján 1859 ben, mikor legnagyobb volt szorongatásunk 1231 font sterlinget vagyis 13414 frtot küldtek. Később Paget Károly az ipa, az oly szép reményű de korán elhunyt Paget Olivér emlékére 5000 frt alapítványt tett azon tanuló ifjak számára, kik az angol nyelvben legtöbb haladást tanusitnak, — és e szép iskola itt Keresztu-

ron, a Székelyföldön, az unitáriusok zöme között, hogy felszerelve lett azon 2375 frt. nemes ajándéknak köszönheti, melyet a mi ügyünk buzgó apostola ifj. Fretwell János gyűjtött angol hitrokonink között. És Amerika, az egyházi és polgári szabadság e dicső hona, szintén nem maradt el segélyével. Értesülvén ottani hitrokonink a magyar unitáriusok szükségéről, első sorban a Channing művének magyar nyelven kiadására áldoztak jelentékeny összeget, 500 dollárt, azután pedig főiskolánk mellett két tanári széket, az ugynevezett Channing és Pristley tanszékeket állították fel.

S e célra 1874-ben ($139\frac{10}{4}$ font st.)	1546 frt 56 kr.
1875-ben ($163\frac{5}{9}$ font st.)	1816 frt 55 kr.
1876-ban ($119\frac{18}{8} + 80\frac{1}{8}$ font st.)	2324 frt 80 kr.
1877-ben ($97\frac{9}{11} + 50$ font st.)	1776 frt 10 kr.
négy év alatt együtt	<u>7464 frt 01 kr.</u>

küldöttek.

1878-ban a segély küldés megszűnt s a tanerők szaporítása mellett részben ez is okozza a költségvetésben jelenben mutatkozó hiányt, mert bár a segély megszűnt, — reméljük hinni fennakadt, — mindazáltal tanügyünk érdekében az eddigi tanári székeket fenn kell tartanunk s költségvetésünket is e szerint kellett készítenünk. Azonban bizunk Istenben, mely magát a kicsinyek erejében is már sokszor megdicsőítette, hogy részint hátralékköveteléseink, részint a megmegújuló áldozatkészség fedezni fogják hiányainkat.

Szintén amerikai ama nagylelkű nő Richmond Anna, ki ugyan csak főiskolánknál egy tanszék fenntartását 10 évre elvállalta s ennek megfelelőleg 5 év alatt már összesen 460 font st.-ben 5388 frtot küldött.

A pénztár vizsgáló bizottság, számvevőszék és e kettőből alakult pénzügyi bizottság év folytán szükséghez képest többször összehivatott és dolgozott. Jelentéseit az E. K. Tanácshoz beadta, onnan pedig mint főtanácsai ellátás alá tartozók, nagy részben Főtanács elé lesznek terjesztve. Itt általánosságban csak annyit említünk meg, hogy a bizottsági jelentések nyomán az E. K. Tanács maga is hatáskörében intézkedett, hol szükséges volt. A beadott számadásokból 4 darab idő rövidsége miatt — a mint ezt a számvevő bizottság bejelentette — nem lett megvizsgálva, ezek közt a tordai középtanoda pénztárnokáé.

Végül örvendetes tudomásul hozzuk Főtanács eleibe, hogy Dr. Szöllősi Máté, zilahi orvos, ez emlékezetes Zsinat ötletéből azon

hálából, hogy 1868-ban főtanodánkban tett érettségi vizsgát, a főtanoda javára 500 frt. alapítványt tett és pedig 200 frtot a kórház-alap javára, 300 frtot nevelési czélokra, és hogy ebből 100 frtot az alapítványlevéllel egyidejűleg be is küldött. Az E. K. Tanács maga részéről köszönetet határozott.

4. Főpapi törvényszéki jelentés.

A főpapi törvényszék a mult 1878. évi sept. 1. óta (a mult évi főtanács után (1878—25-27/8 az év végéig) tárgyalta 36 szám alatt, melyek közül ítélet volt 29. A mult 1878 évi tárgyalások összes száma 104, az ítéleteké pedig 75.

A jelen 1879. év első napjától aug. 23-ig a tárgyalások összes száma 62, melyek közül ítélet 43. A mult évi főtanács óta tehát (1878 aug. 25—27 óta) maig a tárgyalások összes száma 98, melyek közül ítélet összesen 72.

A főpapiszék a mult évi főtanács óta is több intézkedést tett arra nézve, hogy a válóperek kezelése a változott körülmények és viszonyok kívánalmához képest formailag is a lehető szabatosn folyjon egyházunk és az ország törvényei megtartásával bélyegzés és kiállítás tekintetében.

VI.

Elintézett ügyek.

1.) A Főtisztelendő Püspök ur a következő jelentést tette Kelemen Beniámin kedves afiának újabb adományairól:

a.) Hivatkozva Szent-István első magyar király, fájdalom már elavult e törvényére: „Cui Deus decem dederit, decimam Deo det“ a mit a nemes adományozó eddig is szeme előtt tartott és teljesített, azon reményben, hogy példája utánzókra talál, a Dávid Ferencz háromszázados ünnepély emlékéül 5000 frt alapítványt tett a valásközönség javára véghagyományilag, halála után életbe léptetendőleg. Az alapító levelet rövid időn be fogja adni az E. K. Tanácshoz, ugyanakkor az alapítvány czélját is megjelöli.

b.) Azon reményben, hogy a Dávid Ferencz alapítvány növelése ezután is folyamatban marad, erre 250 frt újabb adományt tett és fizetett be erd. urb. kötvényekben.

c.) A jelen innepélyre irt oda szerzőjének, kinek nevére alapító afia tanulótársának és halálig legőszintébb barátjának Bölöni